

nostní regulace je v marxistické psychologii teorie činnosti. Tím se také zásadně liší zkoumání pozornosti v marxistické psychologii od koncepcí západních, které se často opírají o metodologii technických, kybernetických či biologických věd.

Chalupova monografie přehledně a fundovaně zpracovává danou problematiku, vyváženě uvádí teoretické i experimentální údaje a přesvědčivě naznačuje další směry v bádání. Celá koncepce knihy vychází z marxistických pozic a v jejich intencích jsou prováděny interpretace teorií i experimentálních výsledků. Svou formou splňuje recenzovaná práce i didaktické požadavky a může se stát užitečným studijním textem.

Knihy je kromě bohaté bibliografie vybavena jmenným a věcným rejstříkem a ruským a anglickým souhrnem.

E. Řehulka

S. Kratochvíl

MANŽELSKÁ TERAPIE

Ministerstvo práce a sociálních věcí,
Praha 1981, 219 s.

„Manželská terapie“ S. Kratochvíla představuje významný ediční čin, který vysoce ocení všichni psychologové a psychiatři zabývající se problematikou manželského konfliktu. Lze jen uvítat, že přední československý odborník v oblasti psychoterapie systematicky shrnul teoretické poznatky i vlastní zkušenosti v oblasti terapie manželských konfliktů, podobně jako dříve učinil v rozsáhlejších monografiích věnovaných psychoterapii obecně skupinové psychoterapii a terapeutické komunitě. V české a slovenské literatuře doposud chyběla práce, která by měla charakter základní učebnice terapie manželského konfliktu. Jediná srovnatelná publikace — Plzákova monografie „Poznání a léčba poruch manželského soužití“ (Avicenum, 1973) — reprezentuje pouze specifickou koncepcí a techniku autora, kterou zdaleka nelze aplikovat univerzálně.

V první části autor vymezuje pojem manželské terapie a orientuje čtenáře v teoretických koncepcích hlavních směrů manželské terapie. Zabývá se významným terminologickým problémem vztahu pojmů „manželské poradenství“ a „manželská terapie“. V popisu nejvýznamnějších koncepcí manželské terapie je přehledně zmapována a utříděna řada různých terapeutických škol i jednotlivých význačných autorů. V přehledu dynamických směrů

manželské terapie probírá autor koncepty u nás dosud málo užívané (např. „nevědomý manželský kontrakt“) i teorie často v naší praxi aplikované (modely z primární rodiny). Cenné jsou dynamicky orientované typologie partnerských rolí a zejména typologie problematických manželských vztahů. Je škoda, že pro omezený rozsah práce nezbyvá místo pro podrobnější informaci o terapeutické technice dynamických škol.

Stať o behaviorální manželské terapii podává přehledný popis základních technických postupů při terapii manželského konfliktu pomocí podmíněných odměn a trestů. Humanisticko-psychologický přístup je charakterizován obdobně jako dynamické školy především teoretickými postuláty. Vedle adekvátního zhodnocení pozitivního přínosu tohoto relativně mladého směru autor realisticky koriguje nekriticky nadšená stanoviska některých jeho zastánců.

Značnou pozornost věnuje autor sovětskému pojetí manželské terapie. Pro praxi nejcennější jsou zde zejména informace o originálních technických postupech sovětských terapeutů (např. technika „sezení ve čtyřech“). Stručně a výstižně jsou charakterizovány vyhraněné koncepce českých odborníků v manželské terapii (Křivohlavý, Plzák), přičemž autor citlivě vystihuje přednosti a slabiny jednotlivých přístupů. Zajímavá je i kritická analýza systémového pojetí, které je zatím využíváno více v rodinné než v manželské terapii. V závěru teoretické části se autor hlásí k syntetickému pojetí manželské terapie, které diferencovaně asimiluje poznatky z různých koncepcí a aplikuje je rovněž diferencovaně na indikované případy.

Části II.—IV. pojednávají o technice manželské terapie. Část II. je věnována jedné z nejdůležitějších metod manželské terapie — nácviku konstruktivní komunikace. Jasně a názorně, s řadou konkrétních příkladů jsou prezentovány dílčí techniky komunikačního tréninku, vycházející jak z principů behaviorálních, tak z koncepcí humanisticko-psychologických. Autor si všímá rozporů mezi oběma školami a v této souvislosti obšírně pojednává o zásadním problému „komunikace pozitivní vs. komunikace autentická“. Část II. jako celek je natolik instruktivní, že může být považována za manuál techniky komunikačního tréninku. Aplikaci některých technik usnadňuje čtenářům prezentace záznamových formulářů, sloužících jako pomůcka při terapii.

Část III. pojednává o strategických principech řešení manželského problému, který klienti předkládají. Nastiňuje vhodné postupy u problémů vyplývajících z výrazné osobnostní odchylky jednoho z partnerů. Podrobně jsou probrány diagnostické a terapeutické aspekty problémů vztahových – zde se autor distancuje od populárního racionalistického pojetí a považuje citové neuspokojení v manželství za legitimní předmět manželské terapie. Dále jsou rozebrány způsoby řešení rozporů mezi manželi v základních oblastech manželského soužití (hospodaření, sexuální soužití, volný čas, výchova dětí), problémy vztahu k významným osobám mimo manželskou dyádu. Zde autor z větší části shrnuje běžnou poradenskou praxi, mnohdy ji však doplňuje doporučením podmiňovacích postupů.

Ve IV. části nazvané „Organizace a taktika terapie“ podává autor zásady vedení terapeutického sezení při práci s manželským párem, se skupinou manželských párů a s jednotlivým manželským partnerem. Svá stanoviska opět podkládá vlastními praktickými zkušenostmi a konkretizuje řadou názorných příkladů.

Práci uzavírá část o výzkumu v oblasti manželské terapie. Poslouží jako velmi cenná první orientace každému terapeutu manželských problémů, který bude chtít exaktněji poznávat faktory určující efekt jeho terapeutického působení. Autor seznamuje s testovými metodami vhodnými pro výzkumnou práci. Na třech příkladech metodologicky propracovaných výzkumů manželské terapie demonstruje, jak má vypadat výzkumný projekt vedoucí k relativně průkazným závěrům.

Velikou předností práce je čtivý, srozumitelný a přitom obsažný styl. Umocňuje obsahové kvality tak, že celek má vynikající didaktickou hodnotu.

K monografií jsou volně připojeny dva kratší příspěvky z manželských poraden, a to o zkušenostech s behaviorální terapií dvojic (E. Sopková) a o klasifikaci mimo-manželských vztahů (J. Němeček).

Kratochvilovu učebnici manželské terapie, která zatím vyšla jen jako text pro vnitřní potřebu manželských poraden, je třeba doporučit ke knižnímu vydání, aby byla dostupná širšímu okruhu odborníků, psychologů a lékařů.

K. Kopřiva

S. Komenda, J. Klementa
ANALÝZA NÁHODNÉHO
V PEDAGOGICKÉM
EXPERIMENTU A PRAXI
SPN, Praha 1981, 316 stran

Učitelům, výzkumným pracovníkům v didaktikách věd i poluchačům učitelského studia je určena tato velmi užitečná kniha. Se zájmem si ji však přečtou nejen psychologové, ale i matematictí statistici zabývající se aplikacemi statistických metod ve společenských vědách. Kniha totiž ve svých posledních dvou kapitolách (6. a 7.) shrnuje výsledky vlastních prací autorů v oblasti matematických modelů učení a pravděpodobnostního modelu didaktického testu. V těchto kapitolách kniha nejvíce přispívá k obohacení našich znalostí v oblasti výzkumných technik a zpracování výsledků pedagogických či psychologických experimentů: vyjadřuje závislost interpretace výzkumných výsledků na administraci výzkumu a možného chování měřeného subjektu.

V prvních dvou kapitolách kniha stručně, ale dostatečně přesně a jasně předkládá základy teorie pravděpodobnosti a matematické statistiky (1. Náhoda a její zákony, 2. Principy statistického usuzování). Pro ilustraci teorie jsou užívány netriviální příklady z pedagogické praxe (podobně i v ostatních kapitolách).

Další kapitoly se zabývají analýzou dat. Nejprve se analyzují data nominální (uspořádání a redukce, jeden a dva sledované znaky, testy přiléhavosti, nezávislosti, homogenity, symetrie, opakované měření), pak se analyzují data ordinální (jeden a dva sledované znaky, test náhodnosti, polohy, rozdělení, standardizace, korelační koeficienty, případ dvou výběrů, test rovnosti mediánů, znaménkový test, Friedmanův test. Pátá kapitola analyzuje metrická data (statistická indukce pro jeden výběr, jediný znak, testy o parametrech normálního rozdělení, o regresech koeficientech, analýza rozptylu při jednoduchém a dvojném třídění, Bartlettův test homogenity rozptylů).

Kniha je vysokoškolskou příručkou, schválenou ministerstvem školství ČSR. Text je doprovázen velkým množstvím tabulek a grafů. Na konci knihy je připojena rozsáhlá literatura a některé statistické tabulky.

Z. Půlpán